

PRIEKŠLIKUMI GROZĪJUMIEM TIESĪBU AKTOS PAR ŪDENS LIETOŠANAS ATĻAUJĀM, C KATEGORIJAS REGISTRĀCIJĀM UN "ŪDENS -2" ATSKAITĒM

Sagatavots C4 aktivitātes "Akvakultūras radītā piesārņojuma slodžu samazināšana
ūdensobjektos" ietvaros

RĪGA, 2023

Priekšlikumi grozījumiem tiesību aktos par ūdens lietošanas atļaujām, C kategorijas reģistrācijām un “Ūdens-2”atskaitēm

Autori:

Ilga Kokorīte¹, Anete Kubliņa¹, Ruta Medne², Kristīna Veidemane³, Laura Jukāme-Ķerus⁴

¹ Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, ² Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts “BIOR”, ³ Baltijas Vides forums, ⁴ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

© Vāka foto: Kaspars Abersons

Citēšanas paraugs: Kokorīte I., Kubliņa A., Medne R., Veidemane K., Jukāme-Ķerus L. 2023. Priekšlikumi grozījumiem tiesību aktos par ūdens lietošanas atļaujām, C kategorijas reģistrācijām un “Ūdens-2”atskaitēm, LVĢMC, Rīga, 8 lp.

Materiāls tapis integrētā projektā “Latvijas upju baseinu apsaimniekošanas plānu ieviešana laba virszemes ūdens stāvokļa sasniegšanai” (LIFE GOODWATER IP, LIFE18 IPE/LV/000014), kas ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības LIFE Programmas un Valsts reģionālās attīstības aģentūras.

Informācija atspoguļo tikai LIFE GOODWATER IP īstenotāju redzējumu, un Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūra neatbild par to, kā tiek izmantota šeit paustā informācija.

© LIFE GoodWater, 2023

Dokumenta izstrādes lapa	
Dokumenta versijas numurs	v 1.0
Dokumenta plānotais izstrādes datums	02.2023.
Dokumenta faktiskais izstrādes datums	02.2023.
Dokumenta aktuālās versijas izstrādes datums	02.2023.
Projekta aktivitātes/apakšaktivitātes numurs	C4
Nodevuma kods	C4D3

KOPSAVILKUMS

LIFE GoodWater IP projekta C4 aktivitātes “Piesārņojuma slodzes, ko rada akvakultūra, samazināšana” mērķis ir izpētīt, vai akvakultūrai Latvijā ir negatīva ietekme uz virszemes ūdeņiem un, ja tāda tiktu konstatēta, izstrādāt rekomendāciju un priekšlikumu kopumu šīs negatīvās ietekmes novēršanai vai mazināšanai.

Laikā no 2020.-2021. gadam tika veikta kompleksa testēšana, lai izvērtētu akvakultūras potenciāli negatīvās ietekmes uz virszemes ūdeņu ekosistēmām. Izvērsti pētījuma rezultāti ir pieejami projekta materiālos (nodevums C4D1). Pētījuma laikā tika apsekoti trīs veidu akvakultūras uzņēmumi - piecas dīķu sistēmas, trīs recirkulācijas sistēmas un piecas caurplūdes sistēmas. Tika analizēta ūdens kvalitāte pirms un pēc zivjaudzētavu izmantotā ūdens izplūdes vietām (N, P, suspendētās vielas, BSP₅) un pētīta sedimentu kvalitāte pēc izplūdēm. Vairākās vietās analizēta arī antibiotiku un dezinfekcijas līdzekļu koncentrācija vidē pēc akvakultūras uzņēmumiem (sedimentos un biotā). Tāpat pārbaudītas audzētavās un to tuvumā savvaļā atrodamās zivju slimības, kā arī apkopota informācija par pie audzētavām atrodamām izbēgušām svešzemju sugām. Papildus tam veikta zivjaudzētavu apsaimniekotāju aptauja par dūņām un to apsaimniekošanu.

Pētījuma rezultāti parādīja, ka lielāka vai mazāka ietekme uz uztverošajiem ūdens objektiem ir visu trīs veidu zivjaudzētavām. No recirkulācijas sistēmām vidē tiek novadīts salīdzinoši mazāks ūdens apjoms, taču tajā ir augstākas piesārņojuma koncentrācijas, līdz ar to rodas arī konstatējama ietekme uz vidi. No caurplūdes sistēmām novadītajā ūdenī piesārņojuma koncentrācija ir šķietami mazāka, bet ņemot vērā to, ka no tām ūdens tiek novadīts visu laiku un salīdzinoši lielos apjomos, ietekme uz vidi laika gaitā tomēr sasummējas, ko var konstatēt galvenokārt sedimentu un biotas analizēs. Dīķu zivjaudzētavām raksturīga liela daudzuma ūdens novadīšana atsevišķas reizes gadā, līdz ar to ietekme ir ļoti koncentrēta laikā. Pētījums liecina, ka ar dīķsaimniecību ūdens nolaišanu uztverošajos ūdensobjektos nonāk būtisks daudzums piesārņojuma un vietām ūdens kvalitāte tiek jūtami ietekmēta.

Pētījuma rezultāti parāda arī konstatējamu antibiotiku un dezinfekcijas līdzekļu klātbūtni leļpus zivju audzētavām, turklāt vairākos gadījumos konstatētās vielas pārsniedz paredzamā beziedarbības koncentrācijas (PNEC) vērtības, kas uzskatāms par ļoti satraucošu faktu.

Lai mazinātu un novērstu konstatētās ietekmes, tika sagatavotas rekomendācijas nozares uzņēmējiem un institūcijām (pieejamas projekta materiālos – nodevums C4D2). Savukārt šajā materiālā atrodami priekšlikumi tiesību aktu izmaiņām un papildinājumiem – akvakultūras uzņēmumiem noteiktas skaidrākas saistības un atbildības ūdens resursu lietošanas un/vai piesārņošanas gadījumā.

SUMMARY

The purpose of the LIFE GoodWater IP project activity C4 "Reducing pollution pressures from aquaculture on water objects" is to study whether aquaculture in Latvia has a negative impact on surface waters and, if such was found, to develop a set of recommendations for preventing or mitigating this negative impact.

During 2020-2021 a comprehensive survey was conducted to evaluate various potential negative impacts of aquaculture on water environment. Detailed research results are available in the project materials – deliverable C4D1). During the study, three types of fish-farms were investigated - five pond systems, three recirculation systems and five flow-through systems. Water quality upstream and downstream of the fish farms (N, P, suspended solids, BOD) and sediment quality downstream fish-farms was studied. Sediments and biota were tested for antibiotics and disinfectants in several sites downstream of fish-farms. Also, fish diseases were examined in fish-farms and downstream and data on alien species found near farms was collected. In addition, a survey of fish-farm managers was conducted on sludge and its management.

The results of the study showed that all three types of fish farms have some impact on receiving water bodies. Recirculation systems discharge a comparatively smaller amount of water into the environment, but contain higher concentration of pollutants, which results in a detectable impact on the environment. The concentration level of pollution in the water discharged from the flow-through systems is lower, but considering the comparative larger volumes of constant outflow the impact on the environment nevertheless accumulates over time, which can be detected mainly in the analyses of sediments and biota. Fishponds are characterized by the discharge of a large amount of water several times a year, so the effect is highly concentrated in short periods of time. The study shows that a significant amount of pollution enters the receiving water bodies with the discharge of water from fishponds and in some places the water quality is significantly affected.

The results of the study also show a detectable presence of antibiotics and disinfectants downstream of fish farms, and in several cases the detected substances exceed the predicted no-effect concentration (PNEC) values, which is a very worrying fact.

To reduce and prevent the identified negative impact, recommendations were prepared for entrepreneurs and institutions of the aquaculture sector (available in the project materials - deliverable C4D2). While this material contains proposals for changes or additions to legal acts – detailed obligations and responsibilities of aquaculture companies in case of use and/or pollution of water resources.

Konstatētās problēmas un piedāvātie risinājumi

1. Piesārņojošās darbības reģistrācija un ūdens resursu lietošanas atļaujas

Akvakultūras uzņēmumiem ir nepieciešama C kategorijas piesārņojošās darbības reģistrācija. To nosaka 2010. gada 30. novembra [MK noteikumi Nr.1082](#) "Kārtība, kādā piesakāmas A, B un C kategorijas piesārņojošās darbības un izsniedzamas atļaujas A un B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai".

Saskaņā ar šiem noteikumiem visiem akvakultūras uzņēmumiem ir jāpiesakās C kategorijas piesārņojošās darbības reģistrācijai un, lai to saņemtu, Valsts vides dienestam jāiesniedz visaptveroša informācija par plānoto piesārņojošo darbību, tostarp:

“2.7. ūdens ieguve (norāda, piemēram, ūdens ieguves avotu, ūdens patēriņa daudzumu (m3/diennaktī; m3/gadā));

2.8. notekūdeņu novadīšana (sadzīves notekūdeņu un lietus notekūdeņu savākšanas un novadīšanas veids). Informācija par esošajām notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, to jauda (m3/diennaktī, m3/gadā) (norāda notekūdeņu izplūdes vietas identifikācijas numuru, ūdens saimnieciskā iecirkņa kodu. Ja nav notekūdeņu attīrīšanas iekārtu, norāda radīto notekūdeņu apjomu (m3/diennaktī, m3/gadā) un to apsaimniekošanas veidu);

2.9. izmantoto ķīmisko vielu vai maisījumu saraksts, uzglabāšanas veids un plānotais izmantotais apjoms gadā.”

Valsts vides dienests pieņem iesniegumu, nepieciešamības gadījumā pieprasa papildus informāciju un reģistrē C kategorijas piesārņojošo darbību, ja tā atbilst vides aizsardzību regulējošo normatīvo aktu prasībām. Šī reģistrācija neparedz regulāru uzņēmuma pārbaudi un nenosaka uzņēmumam nepieciešamību sniegt atskaites par vides aizsardzībai svarīgiem parametriem, kā, piemēram, izmantotā ūdens apjoms, novadītā piesārņojuma veids un apjoms.

Pētījuma laikā radās grūtības iegūt pārskatāmu un ticamu informāciju par nozares uzņēmumiem un ir pamats domāt, ka šobrīd esošā kārtība nenodrošina pienācīgu nozares potenciālās negatīvās ietekmes uz vidi uzraudzību:

- no 170 Pārtikas un veterinārā dienesta atzītajiem akvakultūras uzņēmumiem (2023. gada 23. martā atjaunoti dati) C kategorijas reģistrācijas ir tikai 92 uzņēmumiem (VVD dati no 2023. gada I ceturkšņa);
- ir pamats uzskatīt, ka atzīto uzņēmumu reģistrā ir liels skaits uzņēmumu, kuri ar akvakultūru vairs nenodarbojas, bet administratīvo procedūru nepilnību dēļ šo statusu saglabā neierobežotu laiku, tādējādi apgrūtinot reālās akvakultūras nozares apjoma novērtēšanu;
- uzraugošo institūciju ierobežotās kapacitātes dēļ, ilgstoši ir pastāvējusi situācija, ka uzņēmumi var darboties bez nepieciešamajām atļaujām; gadījumos, kad atļaujas ir saņemtas, to pieteikumos ir ietverta ļoti skopa informācija, kas nedod iespēju spriest par reālo uzņēmuma radīto slodzi videi; kā arī iespējama situācija, ka uzņēmums neinformē uzraugošās institūcijas, ja reģistrācijas pieteikuma iesniegumā norādītā informācija mainās – piemēram mainās norādītie apjomi.
- ja operators reģistrāciju nepiesaka, vai darbības izmaiņu gadījumā neatjauno reģistrācijas pieteikumā iekļauto informāciju, nav kārtības, kas nodrošinātu, ka šie trūkumi tiek konstatēti.

Lai tiesību aktos noteiktā akvakultūras uzņēmumu piesārņojošās darbības reģistrācija nodrošinātu pilnvērtīgu un pārskatāmu informāciju par audzētavu darbību, VVD būtu nepieciešams reģistrācijas ietvaros pieprasīt pilnīgāku informāciju par zivju audzēšanas procesā plānoto ietekmi uz vidi, šo informāciju apkopot un padarīt pieejamu ekspertiem, kas strādā ar ūdens vides aizsardzības jautājumiem.

- Priekšlikums noteikt, ka akvakultūras uzņēmumam reģistrācijas laikā jānorāda audzētavas tips (recirkulācija, caurplūdes sistēma vai dīķsaimniecība vai to kombinācija). Šīs informācijas norādīšanu paredzēt MK noteikumu Nr.1082 2.pielikumā vai 5. pielikumā. Šāda informācija atvieglotu zivjaudzētavu ietekmju monitoringa plānošanu;
- Priekšlikums noteikt par obligātu lauka par ūdens iegūvi un novadīšanu (5. pielikuma 2.7. un 2.8. punkti) aizpildīšanu reģistrācijas laikā, jo akvakultūra bez ūdens ieguves un novadīšanas nav iespējama;
- Priekšlikums noteikt, ka uzņēmumiem, kuru produkcijas apjoms gadā pārsniedz 100 tonnas, jāsaņem atļauja B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai;
- Priekšlikums papildināt noteikumu 1. pielikuma punktu “7.2.13. iekārtas zivju un vēžveidīgo produktu ražošanai, tai skaitā konservētu, kūpinātu un saldētu produktu ražošanai”, nosakot minimālo produkcijas daudzumu, no kura jāsaņem atļauja B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai.

Saziņā ar Pārtikas un veterināro dienestu (PVD) noskaidrots, ka dienests reizi gadā dodas plānveida pārbaudēs pie akvakultūras uzņēmumiem. Priekšlikums aicināt PVD šo apmeklējumu laikā informēt zivju audzētājus par nepieciešamību saņemt C kategorijas piesārņojošo darbību reģistrācijas un ūdens resursu lietošanas atļaujas.

2003. gada 23. decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.736 “[Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju](#)” nosaka, ka atļauja nepieciešama:

- ja diennaktī iegūst **10 m³ vai vairāk** virszemes vai pazemes ūdens;
- darbībām, kuru rezultātā rastos mākslīgs vai stipri pārveidots ūdensobjekts (piemēram, kanālu, **dīķu un ūdenskrātuvi vai to sistēmu ekspluatācija**, ja dīķus vai ūdenskrātuves, kuru platība ir lielāka par 0,1 hektāru, regulāri uzpilda no virszemes ūdeņiem un ja mākslīgs vai stipri pārveidots ūdensobjekts nav izveidots uz ūdenstecei);
- citām darbībām, kuras saistītas ar regulāru virszemes ūdens un pazemes **ūdeņu līmeņa, kvalitātes vai režīma maiņu**.

Savukārt MK noteikumu Nr. 736 VI daļa nosaka ūdens resursu lietošanas datu uzskaites prasības un atļaujā noteikto prasību monitorings. 42.punkta nosacījumi dod 2 iespējas – vai nu patēriņu mērīt, vai aprēķināt, attiecīgi aizpildot žurnālu. Pētījuma laikā ir secināts, ka nepietiekami labā kvalitātē tiek aizpildītas vai vispār neiesniegtas 2-Ūdens atskaites. Bieži ir nepilnīga informācija par vidē novadītā ūdens daudzumu, kā arī novadītā ūdens daudzums atšķiras starp LVGMC mērījumu aplēsēm un piesārņojošās darbības atļaujās norādīto.

- Rekomendējām precizēt MK noteikumus, nosakot **obligātu prasību ūdens apjoma uzskaitē un/vai ūdens līmeņa mērīšanai**. Šādas prasības ir arī noteiktas kaimiņvalstīs – Lietuvā un Igaunijā.
- Rekomendējam precizēt MK noteikumu 3. un 4. pielikumus par uzskaites žurnāliem, atbilstoši mūsdienu prasībām par elektroniskiem dokumentiem.

MK noteikumu Nr. 736 7.punkts dod Valsts vides dienestam tiesības iesnieguma iesniedzējam pieprasīt informāciju par virszemes vai pazemes ūdens kvalitāti lietošanai paredzētajā objektā. Saskaņā ar 22. punktu Valsts vides dienestam atļaujā jāietver nosacījumus, kas nodrošina virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzību no piesārņošanas un izsīkšanas un noteikto vides kvalitātes mērķu sasniegšanu konkrētajā ūdensobjektā. Taču MK noteikumu Nr. 736 2.pielikumā ietvertā ūdens resursu lietošanas atļaujas struktūra ir ar limitētu iespēju Valsts Vides dienestam noteikt kādus nosacījumus. Vienīgā sadaļa “*Ūdens kvalitātes kontroles nosacījumi*”, kur attiecīgi tiek iekļauti dažādi parametri un ietekmes monitoringa nosacījumi. Pētījumā tika konstatēts, ka dīķu nolaišanas laikā uztverošajos ūdensobjektos nonāk liels dūņu daudzums un dīķu apsaimniekotājiem ir nepietiekama izpratne par dūņu apsaimniekošanas nepieciešamību.

- Rekomendējam atļaujā iekļaut prasību izstrādāt un īstenot dūņu apsaimniekošanas plānu dīķsaimniecībām.

MK noteikumi Nr. 736 attiecībā uz zivsaimniecībām, kas darbojas ar recirkulācijas sistēmu un izmanto pazemes ūdeņus savas darbības nodrošināšanā, nav noteiktas prasības attiecībā un notekūdeņu izplūdēm. Pētījumā tika konstatēts paaugstināts N un P saturs recirkulācijas sistēmu izplūdē.

- Rekomendējam izvērtēt iespēju akvakultūras uzņēmumiem ar lielu produkcijas apjomu (virs 100 tonnām gadā) noteikt nepieciešamību pēc piesārņojošās darbības B atļaujām vai arī noteikt prasības notekūdeņu attīrīšanai atļaujas sadaļā “*Ūdens kvalitātes kontroles nosacījumi*”. Saskaņā ar HELCOM rekomendāciju 37/3 par ilgtspējīgu akvakultūru atļaujās būtu jānosaka ierobežojumi fosfora un slāpekļa izplūdēm, nosakot veikt šo savienojumu monitoringu akvakultūras uzņēmumu izplūdēs, kā arī augšpus un leļpus tām.

Lai visas akvakultūras nozarei izvirzāmas vides prasības būtu skaidrākas, pārskatāmas un vienuviet, būtu nepieciešams izstrādāt akvakultūras īpašās vides prasības.

2. Specifisku piesārņotāju kontrole

Pētījuma laikā leļpus vairākām saimniecībām (recirkulācijas un caurplūdes) ir konstatēti antibiotiku un dezinfekcijas līdzekļu un/vai to atliekvielu PNEC normu pārsniegumi.

Antibiotiku lietošana ir stingri reglamentēta ES un nacionālajā regulējumā.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 11. decembra Regulā (ES) 2019/6 par veterinārajām zālēm un ar ko atceļ Direktīvu 2001/82/EK (Veterināro zāļu regula) ir paredzēts, ka katras valsts obligāts pienākums ir apkopot datus par dzīvniekiem lietotajiem antimikrobiālajiem līdzekļiem saimniecību un dzīvnieku līmenī. Tādēļ, lai pilnvērtīgi apkopotu un izvērtētu datus par antimikrobiālo līdzekļu lietošanu saimniecību un dzīvnieku līmenī, vienlaikus neradot būtisku administratīvā sloga pieaugumu veterinārārstiem un

dzīvnieku īpašniekiem, ir jānodrošina iespēja datus par dzīvniekiem izlietotajiem antimikrobiālajiem līdzekļiem reģistrēt vienotā elektroniskā datu bāzē.

LR Ministru kabineta rīkojums Nr. 402 Rīgā 2019. gada 14. augustā (prot. Nr. 34 45. §) Par antimikrobiālās rezistences ierobežošanas un piesardzīgas antibiotiku lietošanas plānu "Viena veselība" 2019.-2020. gadam joprojām ir spēkā arī 2023. gada sākumā (jo nav izstrādāts jauns plāns). Plāna mērķis ir veicināt mērķtiecīgu un efektīvu AMR attīstības un izplatības ierobežošanu un apkarošanu, nodrošināt koordinētas iesaistīto iestāžu un organizāciju darbības.

2018. gadā ar Zemkopības ministrijas atbalstu projekta "Vietējo resursu izpēte un ilgtspējīga izmantošana Lauksaimniecības resursi ilgtspējīgai kvalitatīvas un veselīgas pārtikas ražošanai Latvijā" AgroBioRes 5.sadaļas "Mikroorganismu rezistences un citu bioloģisko un ķīmisko risku izpētes procedūru izstrāde un pielietošana pārtikas ķēdē (RISKI)" ietvaros ir izstrādātas "Vadlīnijas antimikrobiālās rezistences attīstības ierobežošanai lauksaimnieciskās ražošanas posmā un veterinārmedicīnas praksē Latvijā". <https://agrobiores.lv/index.php/lv/>

Vadlīnijās aprakstīts "Vienas veselības" koncepts; antibiotiku lietošanas pamatprincipi; izvēle, lietošana, juridiskie aspekti; atbildība par pareizu antibiotiku lietošanu.

Saziņā ar nozarē iesaistītiem speciālistiem saņemts viedoklis, ka antibiotiku lietošana ir stingri regulēta, uzraudzīta un notiek tādos apjomos, kam būtisku ietekmi uz vidi nevajadzētu atstāt, un, lai mazinātu riskus, ka antibiotikas nonāk vidē, būtu organizējami apmācību un informēšanas pasākumi.

Taču, ņemot vērā šī pētījuma rezultātus, un pieļaujot, ka antibiotiku un dezinfekcijas līdzekļu lietošanas regulējumā iespējams ir kādas šobrīd neapjaustas nepilnības, kuru rezultātā piesārņojums tomēr ūdens vidē var nonākt būtiskā apjomā, ir priekšlikums veidot valsts īstenotu monitoringu, lai uzraudzītu šo piesārņotāju klātbūtni augšpus un leļpus zivju audzētavām, kā arī izplūdēs. Tas dotu iespēju savlaicīgi konstatēt piesārņojumu un strādāt pie tā novēršanas.

Atkārtoti konstatējot piesārņojumu un to, ka šī brīža regulējums tomēr nenasiedz mērķi, būtu nepieciešams izstrādāt atsevišķus MK noteikumus – īpašās vides prasības akvakultūrai, kā tas jau ir izdarīts virknei citu specifisku nozaru.